

Kirkon työntekijät herätysliikkeiden kannattajina

HANNA SALOMÄKI

Sosiaalisiin liikkeisiin sitoutuminen on viime vuosina muuttunut entistä kevyemmäksi ja yksilöllisyys on saanut sijaa kollektiivisessa toiminnassa. Muodollinen sitoutuminen on menettänyt merkitystään: osallistujat eivät välttämättä sitoudu viralliseen jäsenyyteen tai säännölliseen osallistumiseen, vaikka pitäisivätkin liikettä viiteryhmänään. Toisaalta myös muodollista sitoutumista voidaan pitää liikkeen elinvoimaisuuden merkinä. Dynaamiset liikkeet onnistuvat paitsi sitouttamaan jäsenensä, myös hankkimaan uusia jäseniä. Liiketutkimuksessa puhutaan ”vapaamatkustajista”: nämä ovat liikkeen liepeillä liikkuvia, jotka eivät kuitenkaan itse halua sitoutua tai panostaa liikkeeseen.¹

Keven sitoutumisen trendi voidaan havaita myös kirkon työhön opiskelevien ja valmistuvien sitoutumisessa uskonnolliseen toimintaan. Kirkollisiin tehtäviin opiskelevien uskonnollinen tausta on monimuotoistunut viime vuosikymmenien aikana. 1960- ja 1970-luvuilla teologian opiskelijat olivat tyypillisesti herätysliikekotien kasvatteja, kuuluivat herätysliikkeeseen ja osallistuivat aktiivisesti jumalanpalveluksiin ja muuhun seurakuntatoimintaan.² Sen sijaan 1990-luvulla teologiseen tiedekuntaan pyrkineistä lähes puolet osallistui passiivisesti uskonnolliseen toimintaan. Jumalanpalveluksiin ja kristilliseen nuorisotoimintaan osallistuminen vähentyi.³ Samantyyppistä kehitystä on havaittu myös nuorisotyön ja diakonian alan opiskelijoilla. Vaikka monilla alalle pyrkineillä oli kontakteja seurakuntaan paitsi osallistujana, myös vapaaehtoisena vas-

tuunkantajana, osa oli uskonnollisesti passiivisia.⁴

Herätysliikkeeseen kuuluvien osuus on laskenut voimakkaasti. 1960-luvulla kaksi kolmesta (65 %) teologian opiskelijasta kuului johonkin herätysliikkeeseen, mutta 1990-luvulla enää neljännes (24 %). 1970-luvulla teologiseen tiedekuntaan hyväksytyillä vaikuttavimmat liikkeet olivat Kansan Raamattuseura, Kansanlähetys ja herännäisyys. Erityisesti herännäisyyden vaikutus on vähentynyt. Vuonna 1970 opintonsa aloittaneista kahdella viidestä ja 1974 pyrkineistä kolmasosalla oli herännäisvaikutteita. Kymmenesosa katsoi kuuluvansa liikkeeseen. Vuonna 1997 pyrkineistä herännäisvaikutteita oli joka neljännellä. Herännäisyyteen kuului neljä prosenttia opintonsa aloittaneista. Myös rukoilevaisuuden vaikutus oli aiempaa vähäisempi.⁵

Uuspietististen liikkeiden vaikutus oli 1990-luvun lopun pyrkijöillä jotakuinkin yhtä suuri kuin 1970-luvun hakijoilla, lestadiolaisuuden ja evankelisuuden vaikutus on sen sijaan lisääntynyt. Kansanlähetykseen kuului viisi prosenttia opintonsa aloittaneista ja vanhoillislestadiolaisuuteen sekä muuhun lestadiolaisuuteen neljä prosenttia.

1 Oegma & Klandersmans 1994; della Porta & Diani 1999, Olson & Perl 2001; Cosgel 2002.

2 Sihvo 1972; Tamminen, 1976.

3 Niemelä 2000, 122–125.

4 Launonen 2005, 27–28.

5 Sihvo 1972; Tamminen, 1976; Niemelä 2000, 125–128.

Taulukko 1. Herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden osuus ikäryhmittäin (%).

	Alle 30- vuotiaat	30–39- vuotiaat	40–49- vuotiaat	50–59- vuotiaat	yli 60- vuotiaat	Yhteensä
Ei kuulu yhteenkään liikkeeseen	67	66	60	49	53	58
Kuuluu yhteen liikkeeseen	20	23	33	35	29	30
Kuuluu kahteen tai useampaan liikkeeseen	13	11	7	16	18	12
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
N	55	136	230	193	70	684

Evankelisuuteen kuului kolme prosenttia ja helluntaiherätykseen kaksi prosenttia teologianopiskelijoista. Vapaiden suuntien vaikutus oli kaiken kaikkiaan selkeästi lisääntynyt. Vuonna 1974 jokin kirkon ulkopuolinen suuntaus oli vaikuttanut vajaan viidennekseen (17 %) hakijoista, vuonna 1997 pelkästään helluntaiherätys oli vaikuttanut kahteen viidestä (42 %) pyrkijästä.⁶

Uskonnolliseen liikkeeseen kuulumisella on yhteys kutsumustietoisuuteen sekä uskonnolliseen osallistumiseen. Niemelän tutkimus osoitti, että herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät olivat liikkeisiin kuulumattomia vahvemmin sitoutuneita kirkon uskoon. Ne seurakunnan työntekijät, joilla oli vahvoja yhteyksiä uskonnollisiin liikkeisiin, pitivät uskonnollista osallistumista tärkeänä. Herätysliikkeet toimivat uskomuksia vahvistavina ja jäseniä yhteen sitovina yhteisinä.⁷ Herätysliikkeillä on siten oma tärkeä roolinsa kirkon tehtäviin sitouttamisessa.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon eri työaloilla on viime vuosina laadittu ydinosaamiskuvauksia, joissa on pyritty tiivistämään kirkon työntekijöiden keskeisimmät osaamisalueet.⁸ Näissä on tuotu esiin kirkon ja seurakuntaelämän tuntemus. Myös piispat ovat korostaneet kristillisten perustietojen hallitsemista kirkon työssä. Kirkon työntekijöiden ydinosaamiseen kuuluu käsitys työn hengellisestä luonteesta ja hengellisen elämän vaaliminen.⁹ Kir-

kollisen alan opiskelijoiden aiempaa vähäisempi hakeutuminen kirkon tehtäviin ja nuorempien työntekijöiden keskimääräistä alhaisempi kutsumustietoisuus sekä osan uskonnollinen passiivisuus on herättänyt huolta kirkon tulevista työntekijöistä.¹⁰ Eläköitymisen tuoman rekrytointihaasteen lisäksi edessä on myös sisällöllinen haaste: mistä löytyy motivoituneita, kutsumustietoisia työntekijöitä, joilla on perustiedot Raamatusta, kirkosta sekä seurakuntaelämästä?

Edellä kuvatut tutkimukset osoittavat kirkon virkaan opiskelevien herätysliikeseitoutuneisuuden muuttuneen viime vuosikymmeninä. Missä määrin kirkon työntekijät ovat nykyään sitoutuneita herätysliikkeisiin? Tämä artikkeli selvittää seurakunnan työntekijöiden sitoutumista herätysliikkeisiin ja sen muuttumista. Artikkelissa tarkastellaan herätysliikkeisiin kuulumista ja toimintaan osallistumista sekä kodin herätysliiketaustoja. Tutkimusaineistona käytetään seurakunnan työntekijäkyselyitä vuosilta 2009 (N=690) ja 2002 (N=792) sekä seurakunnan vaikuttajakyselyä 1999 (N=1370).

KAKSI VIIDESTÄ KUULUU HERÄTYSLIIKKEISIIN

Seurakunnan työntekijäkyselyssä (2009) kaksi viidestä (42 %) ilmoitti kuuluvansa löyhästi tai kiinteästi johonkin herätysliikkeeseen.¹¹ Yhteen herätys-

Taulukko 2. Herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden osuus työntekijäryhmittäin (%).

	Ei kuulu yhteenkään liikkeeseen	Kuuluu yhteen liikkeeseen	Kuuluu kahteen tai useampaan liikkeeseen	Yhteensä	N
Papit	46	28	26	100	150
Hautausmaa-, kiinteistö- ja kirkon palvelutyöntekijät	53	40	7	100	77
Kanttorit	54	30	16	100	56
Diakoniatyöntekijät	60	26	14	100	87
Nuorisotyönohjaajat	61	30	9	100	89
Lapsityöntekijät ja lastenohjaajat	65	26	9	100	76
Taluspäälliköt, hallinnon ja talouden työntekijät	72	26	2	100	95
Muut	60	34	6	100	53
Yhteensä	58	30	12	100	683

liikkeeseen kuuluvia oli kolmannes (30 %), kahteen tai useampaan liikkeeseen kuuluvia 12 prosenttia (taulukko 1). Herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden osuus on viime vuosina selvästi vähentynyt: vuonna 2002 herätysliikkeisiin kuului joka toinen kirkon (53 %) työntekijä.¹²

Miehet kuuluivat naisia useammin herätysliikkeisiin, ja vanhemmat työntekijät nuorempia useammin. Miehistä herätysliikkeisiin kuului puolet (48 %), naisista kaksi viidesosaa (40 %). Yli 60-vuotiaista puolet kuului herätysliikkeisiin, mutta alle 40-vuotiaista työntekijöistä vain kolmannes. Samanaikaisesti useisiin herätysliikkeisiin kuuluvia löytyi niin nuorista kuin vanhoistakin. Vanhimmilla ikäryhmillä se kuitenkin oli yleisintä, kuten herätysliikkeeseen kuulumisen yleensäkin.

Työntekijäryhmien välillä oli eroja liikkeisiin sitoutumisessa. Yleisimmin herätysliikkeisiin kuuluivat papit: reilu neljännes kuului yhteen, neljännes kahteen tai useampaan liikkeeseen (taulukko 2). Vuonna 2002 yleisintä herätysliikkeisiin kuulumi-

nen oli kirkkoherroilla¹³. Neljä viidestä kirkkoherarasta kuului vähintään yhteen liikkeeseen. Muista papeista herätysliikkeisiin kuului kolme viidestä.¹⁴ Vuonna 2009 papeista kuului herätysliikkeisiin puolet, joten herätysliikkeisiin kuuluvien pappien osuus on vähentynyt.

6 Sihvo 1972; Tamminen, 1976; Niemelä 2000, 125–128.

7 Niemelä 2004.

8 Monikasvoinen kirkko 2008, 277.

9 Paarma 2000, Mäkelä & Peura 2004.

10 Ks. esim. Opiskelijat kirkon työpaikoilla 2006; Salo 2006; Launonen 2005; 2007; Ammatillisen koulutuksen ryhmän raportti 2008.

11 Liikkeeseen kuulumista selvitettiin neliportaisella asteikolla: ”kuulun kiinteästi”, ”kuulun löyhästi”, ”en kuulu, mutta ajattelussani on vaikutteita” ja ”en kuulu”.

12 Niemelä 2004, 72–73. Vuoden 2002 kyselyssä oli mukana 14 liikettä, vuoden 2009 kyselyssä 16 liikettä.

13 Vuoden 2009 tutkimuksessa kirkkoherroja ja muita pappeja käsitellään yhtenä ryhmänä kirkkoherrojen vähäisen määrän (N=32) vuoksi.

14 Niemelä 2004, 72–73.

Vähiten herätysliikkeisiin kuuluvia oli talouspääliköissä sekä muissa talouden ja hallinnon alan työntekijöissä, joista vain runsas neljännes kuuluu herätysliikkeisiin. Joissakin työntekijäryhmissä liikkeisiin kuuluvien osuus on vähentynyt voimakkaasti. Esimerkiksi diakoniatyöntekijöistä 62 prosenttia kuului herätysliikkeisiin vuonna 2002,¹⁵ mutta vuonna 2009 enää 40 prosenttia.

Herätysliikkeisiin kuulumisessa oli eroja myös hiippakuntien välillä. Tavallisinta herätysliikkeisiin kuuluminen oli Lapuan ja Kuopion hiippakunnissa. Lapuan hiippakunnassa työntekijöistä 54 prosenttia ja Kuopion 51 prosenttia kuului herätysliikkeisiin. Vähäisintä herätysliikkeisiin kuuluminen oli Mikkelin (34 % kuului) ja Espoon (36 %) hiippakunnissa.

Herätysliikkeisiin kiinteästi kuuluvia oli vajaa viidennes. Työntekijöistä 18 prosenttia ilmoitti kuuluvansa kiinteästi johonkin tai joihinkin liikkeisiin (16 % yhteen, 2 % kahteen tai useampaan liikkeeseen). Liikkeisiin kiinteästi kuuluvien osuus oli korkein papeilla (27 %), hautausmaa-, kiinteistö- ja kirkonpalvelustyössä olevilla (23 %) sekä kanttoreilla (21 %). Kiinteästi kuuluvien osuus oli säilynyt samana vuoden 2002 työntekijäkyselystä (19 %).¹⁶

TUOMASYHTEISÖN SUOSIO ROMAHTANUT

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kaikkiin herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden osuus on vähentynyt. Selkeimmin muuttui sitoutuminen Tuomasyhteisöön. Vuonna 1999 siihen kuului yli kymmenesosa (12 %) työntekijöistä, mutta vuonna 2009 enää kolme prosenttia. Erityisen voimakkaasti liikkeeseen kuuluvien osuus laski vuosien 2002 ja 2009 välillä. Tuomasyhteisöstä ajatteluunsa vaikutteita saaneiden osuus on niin ikään hieman vähentynyt (25 % vuonna 1999, 19 % vuonna 2009). Myös Tuomasyhteisön alueellinen levinneisyys on selkeästi vähentynyt viime vuosina. Vuonna 2003 Tuomasyhteisön toimintaa järjestettiin joka neljännessä seurakunnassa (26 %), mutta vuonna 2007 noin kymmenesosassa seurakuntia (12 %).¹⁷

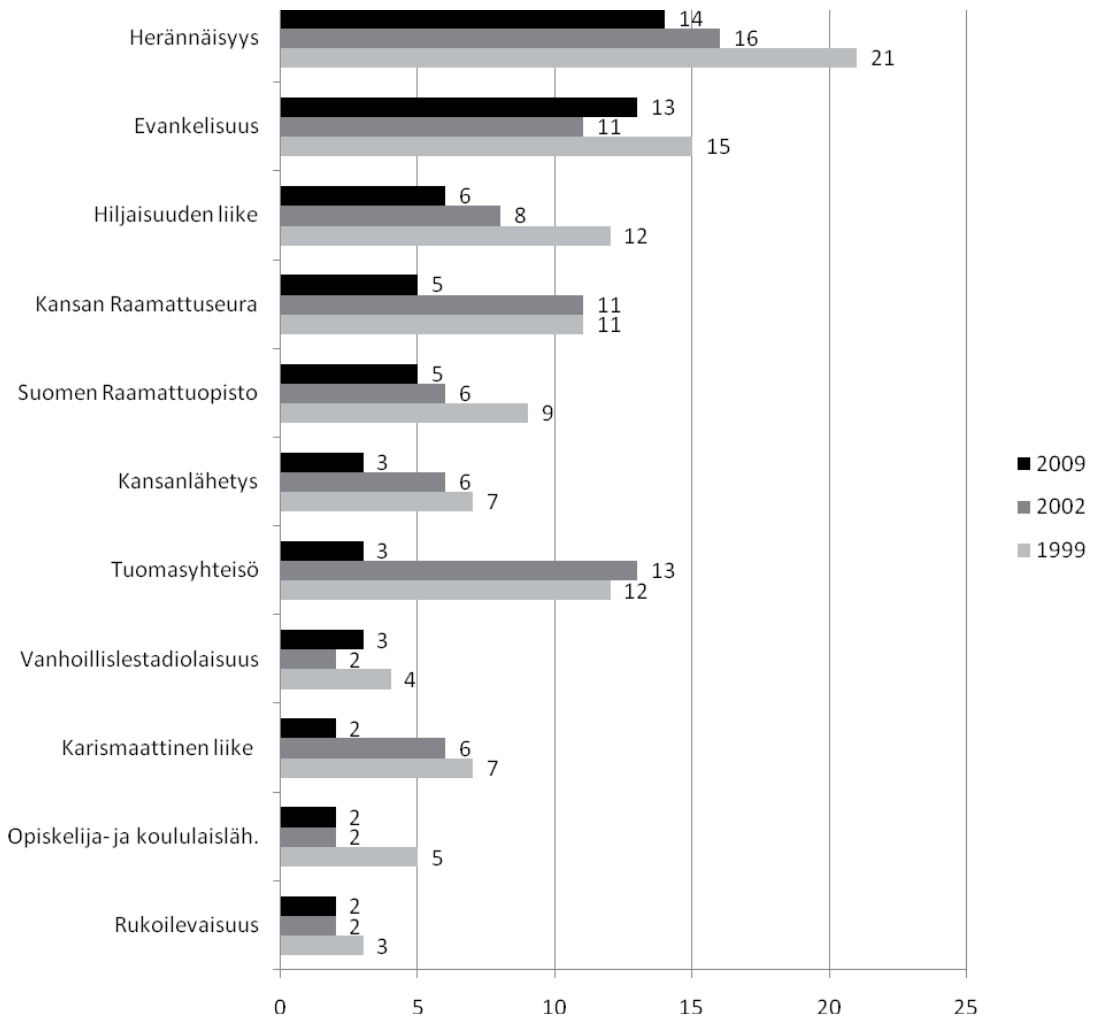
Myös herännäisyyteen kuuluvien osuus laski selvästi. Herännäisyyden kannatus oli vuonna 2009 seitsemän prosenttiyksikköä alhaisempi kuin vuonna 1999. Tulos on yhdenmukainen teologian opiskelijoista tehdyn havainnon kanssa. Kansan Raamattuseura menetti niin ikään kannattajiaan, erityisesti vuosien 2002 ja 2009 välillä. Vuonna 2002 siihen kuului joka kymmenes seurakunnan työntekijä, mutta vuonna 2009 enää viisi prosenttia. Myös Hiljaisuuden ystäviin kuuluvien työntekijöiden osuus väheni kymmenvuotisjaksolla, tosin sen kannatuksen voimakkain väheneminen tapahtui jo vuosituhannen vaihteessa. Suhteellisesti eniten kannattajia menettäneet liikkeet olivat sellaisia, joissa opilliset kysymykset eivät saa suurta roolia ja joille on tyypillistä löyhä yhteisöllisyys.

Myös evankelisen liikkeen kannatus väheni vuodesta 1999. Vuodesta 2002 liike on kuitenkin laajentanut kannattajakuntaansa, mikä on poikkeuksellista vastakkaisen trendin vallitessa. Kehitys on kiinnostava, sillä liikkeellä on ollut viime vuosina sekä sisäisiä ristiriitoja että ulkoisia paineita. Evankelinen liike on saanut vahvaa kritiikkiä naispapeuslinjauksistaan. Seurakunnat ovat antaneet liikkeelle sanktioita esimerkiksi vähentämällä liikkeen lähetysmäärärahoja. Tästä huolimatta liikkeeseen sitoutuneiden osuus kasvoi. Ulkoinen paine näyttää siis vahvistaneen liikkeeseen sitoutumista.

Evankelisen liikkeen sisällä on käyty varsin voimakasta keskustelua naispapeudesta 1990- ja 2000-luvuilla, mikä johti Evankelisen Lähetyshdistyksen perustamiseen vuonna 2008. Voidaan kysyä, onko liikkeen hajautuminen kahdeksi yhdistykseksi myös helpottanut liikkeeseen sitoutumista. Uudesta ryhmittymästä on tullut toimintayhteisö niille evankelisille, jotka eivät jaa SLEY:n näkemyksiä naispapeudesta.

Evankelisen liikkeen vahvuudesta kertoo se, että päinvastaisesta yleisestä suuntauksesta huolimatta liike on viime vuosina onnistunut vahvistamaan ydinryhmäänsä, liikkeeseen kiinteästi sitoutuneita. Vuonna 2002 kiinteästi sitoutuneita oli kolme prosenttia, vuonna 2009 seitsemän prosenttia. Esimerkiksi herännäisyydessä taas ydinryhmän osuus pieneni.

Kuvio 1. Kirkon työntekijöiden sitoutuminen herätysliikkeisiin ja kristillisiin järjestöihin 1999, 2002 ja 2009. Liikkeisiin kiinteästi ja löyhästi kuuluvat (%).

Karismaattiseen liikkeeseen kuului kuusi prosenttia työntekijöistä vuonna 1999. Vuoden 2009 kyselyssä eriteltiin Nokia Missio ja muu karismaattisuus, joten eri vuosien luvut eivät ole suoraan vertailtavissa. Vuonna 2009 Nokia Missioon kuuluvien osuus jäi alle yhden prosentin, vaikutteita saaneita

oli kolme prosenttia. Muusta karismaattisesta liikkeestä vaikutteita saaneita oli kuusi prosenttia.

15 Niemelä 2004, 72.

16 Niemelä 2004, 72.

17 Monikasvoinen kirkko 2008, 256.

HERÄNNÄISYYS JA EVANKELISUUS SUOSITUIMMAT HERÄTYSLIIKKEET

Herännäisyyden kärkiasema työntekijöiden ensisijaisena viiteryhmänä on vuosi vuodelta heikentynyt ja vuonna 2009 liikkeeseen kuuluvien osuus oli jotakuinkin sama kuin evankelisuuteen kuuluvien. Jos tarkastellaan yksinomaan liikkeisiin kiinteästi kuuluvia, vaikuttavin liike oli evankelisuus: siihen kuului kiinteästi seitsemän prosenttia seurakunnan työntekijöistä. Herännäisyyteen kiinteästi kuuluvia oli neljä prosenttia. Herännäisyyden ”lievejoukkoa”, liikkeestä vaikutteita saaneita, on kuitenkin evankelista liikettä enemmän.

Evankelisuus ja herännäisyys olivat Kansanlähetyksen ja vanhoillislestadiolaisuuden ohella alueellisesti levinneimpiä herätysliikkeitä vuonna 2007. Evankelisuudella oli toimintaa vähintään kuukausittain lähes kolmanneksessa (29 %), herännäisyydellä lähes neljänneksessä (23 %) seurakuntia.¹⁸

Hiljaisuuden liike oli seurakunnan työntekijöillä kolmanneksi yleisin viiteryhmä. Siihen kuuluvia oli kuitenkin selvästi vähemmän kuin herännäisyyteen ja evankelisuuteen kuuluvia. Myös viidennen herätysliikkeen eri suuntaukset nousivat suosituimpien liikkeiden joukkoon.

Jäsenmäärältään suurimpaan ja maantieteellisesti laajimmalle levinneeseen herätysliikkeeseen, vanhoillislestadiolaisuuteen, kuului vain kolme prosenttia kirkon työntekijöistä. Vanhoillislestadiolaisuus ei siten edelleenkään ole työntekijöiden taustojen perusteella erityisen kirkollisesti profiloitunut liike, vaikka sen piiristä löytyykin kirkollisia vaikuttajia. Suhteellisesti enemmän kannatusta vanhoillislestadiolaisuus sai seurakunnan luottamushenkilöiden parissa: kaikista luottamushenkilöistä siihen kuului seitsemän prosenttia, nuorista luottamushenkilöistä kuusi prosenttia.¹⁹

Työntekijöiden taustat painoutuivat eri tavoin kuin seurakunnan luottamushenkilöiden. Luottamushenkilöille selvästi läheisin liike oli evankelisuus, johon vuonna 2002 kuului kiinteästi tai jossain määrin neljännes vastaajista (25 %). Seuraavaksi suosituimpia olivat Tuomasysteisö (12 %) ja he-

rännäisyys (11 %).²⁰ Kirkon työntekijöiden sitoutuminen herätysliikkeisiin poikkesi osittain myös tavallisten suomalaisten herätysliikesitoutumisesta. Kirkkomonitor 2004 -tutkimuksen mukaan suomalaiset kuuluivat yleisimmin vanhoillislestadiolaisuuteen ja evankelisuuteen.²¹

Varsin monet liikkeet ovat antaneet vaikutteita kirkon työntekijöiden ajatteluun, vaikka he eivät katsoisikaan kuuluvansa liikkeeseen. Herännäisyyden ja evankelisuuden ohella myös Tuomasysteisö, Hiljaisuuden liike sekä viidennen herätysliikkeen eri järjestöt ovat vaikuttaneet varsin monen seurakunnan työntekijän ajatteluun. Sen sijaan vanhoillislestadiolaisuus näyttäytyi työntekijäkyselyissä liikkeenä, jolla on kannattajakunnassaan varsin pieni osuus muita kuin kiinteästi kuuluvia. Vain kolme prosenttia työntekijöistä ilmoitti, että heidän ajattelussaan on vaikutteita liikkeestä.

Seitsemän prosenttia seurakunnan työntekijöistä osallistui herätysliikkeen toimintaan vapaa-aikanaan vähintään kerran kuukaudessa. Aktiivisin osallistujaryhmä olivat alle 30-vuotiaat, joista 13 prosenttia osallistui herätysliikkeiden toimintaan kuukausittain. Nuorin ikäryhmä siis osallistui toimintaan eniten, vaikka liikkeisiin kuuluvien osuus oli suurin vanhimmissa ikäryhmissä. Kolme viidestä työntekijästä (58 %) ilmoitti osallistuvansa herätysliikkeiden toimintaan harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei lainkaan.

Aktiivisimmin herätysliiketoimintaan osallistuvat kanttorit, joista 16 % osallistui toimintaan vähintään kuukausittain. Tämä selittyy sillä, että ryhmässä yleisin herätysliiketausta on vanhoillislestadiolaisuus, jossa aktiivinen osallistuminen on tyyppillistä. Papeista kymmenesosa (12 %) osallistui herätysliiketoimintaan vähintään kerran kuukaudessa.

Osa kirkon työntekijöistä on myös muodollisesti sitoutunut herätysliikkeisiin herätysliikejärjestön tai -säätöön jäsenenä. Työntekijöistä 14 prosenttia ilmoitti kuuluvansa johonkin herätysliikkeen järjestöön tai säätöön. Tavallisinta järjestöön tai säätöön kuulumisen oli papeilla (30 %). Kanttoreista järjestöön tai säätöön kuului joka neljäs (24 %). Passiivisimpia järjestöön kuulumisessa olivat lap-

Kuvio 2. Kirkon työntekijöiden sitoutuminen herätysliikkeisiin ja kristillisiin järjestöihin 2009 (N=690). (%).

sityöntekijät ja -ohjaajat, joista kukaan ei kuulunut herätysliikkeen järjestöön tai säätiöön. Muodollisessa sitoutumisessa ei eri ikäryhmien välillä ollut erityisen suuria eroja: vanhimmista ikäryhmistä järjestöihin kuului 17 prosenttia, mutta nuorimmistakin (alle 30-vuotiaista) 13 prosenttia.

18 Monikasvoinen kirkko 2008, 241.

19 Aroharju 2004, 25–27; Palmu 2006, 7.

20 Aroharju 2004, 25–27.

21 Niemelä & Salomäki 2006.

TYÖNTEKIJÖIDEN SITOUTUMINEN ERI AMMATTIRYHMISSÄ JA IKÄRYHMISSÄ

Papeilla selvästi yleisin viiteryhmä oli herännäisyys, johon kuului löyhästi tai kiinteästi kolmannes papeista. Seuraavaksi tavallisimpia taustayhteisöjä papeilla olivat hiljaisuuden liike ja evankelisuus. Kanttorit kuuluivat selvästi yleisimmin vanhoillislestadiolaisuuteen (17%). Muihin herätysliikkeisiin kuuluvia oli alle kymmenesosa.

Diakoniatyöntekijät kuuluvat melko tasaisesti useisiin eri ryhmiin. Kannatusta saivat herännäisyys, evankelisuus ja viidennen herätysliikkeen järjestöt. Nuorisotyönohjaajien viiteryhmät olivat tavallisimmin herännäisyys, Suomen Raamattuopisto sekä evankelisuus. Lapsityöntekijät ja -ohjaajat, talouden ja hallinnon alan työntekijät sekä hautausmaa-, kiinteistö- ja kirkonpalvelutyöntekijät olivat tavallisimmin sitoutuneet evankelisuuteen.

Eri ikäryhmiä vertailtaessa herätysliikkeiden kannatus oli useimmissa liikkeissä samankaltaista: sitoutuneita oli eniten vanhimmassa ikäryhmässä. Herännäisyyteen kuului alle 30-vuotiaista kuusi prosenttia, yli 60-vuotiaista 22 prosenttia. Alle 30-vuotiaista evankelisuuteen kuuluvia oli neljä prosenttia, yli 60-vuotiaista 16 prosenttia. Sitoutumisen aste alle 30-vuotiailla kuitenkin poikkesi toisistaan: kaikki evankelisuuteen sitoutuneet olivat kiinteästi kuuluvia, vastaavasti kaikki herännäisyyteen sitoutuneet olivat liikkeeseen löyhästi kuuluvia.

Viidennessä herätysliikkeessä herätysliikkeisiin sitoutuminen eri ikäryhmissä poikkesi toisistaan. Kansan Raamattuseuran kannatus oli alle 30-vuotiailla (2 %) vähäisempää kuin yli 60-vuotiailla (5 %). Kansanlähetyksen ja Suomen Raamattuopiston saavat Kansan Raamattuseuraa selvästi enemmän kannatusta alle 30-vuotiaiden työntekijöiden parissa (10 % kuului Raamattuopistoon, 8 % Kansanlähetykseen).

Karismaattiseen liikkeeseen kuuluvia oli eniten alle 30-vuotiaissa, vähiten vanhimmissa työntekijäryhmissä. Suuria kannattajalukuja liike ei kuitenkaan nuorempaan ikäryhmässä saa (4 %). Karismaattisen liikkeen nouseva vaikutus on yhden-

suuntainen kirkon virkaan opiskelevia käsittelevän tutkimuksen kanssa. Nuoriso- ja diakoniatyön alan opiskelijoilla karismaattinen liike on jopa monia vanhoja herätysliikkeitä suosituimpi.²² Tuomasyhteisö taas ei nuorekkaasta imagostaan huolimatta ole erityisen vahvasti nuorten työntekijöiden viiteryhmä: siihen kuului alle kaksi prosenttia alle 30-vuotiaista työntekijöistä, mutta seitsemän prosenttia yli 60-vuotiaista. Myös hiljaisuuden liike oli useimmin vanhempien työntekijöiden viiteryhmä: yli 60-vuotiaista siihen kuului 10 prosenttia, alle 30-vuotiaista neljä prosenttia.

MIHIN KIRKON TULEVAT TYÖNTEKIJÄT OVAT SITOUTUNEET?

Tutkimukset kirkon virkaan opiskelevista osoittavat muutoksia herätysliikkeiden kannatuksessa.

Nuoriso- ja diakoniatyön alan hakijoille (N=460) läheisimmät liikkeet olivat hakuvaiheessa evankelisuus (22 % kuului kiinteästi tai löyhästi), Kansanlähetyksen (14 %), Tuomasyhteisö (13 %), Suomen Raamattuopisto (9 %) sekä karismaattinen liike (9 %).²³ Samat liikkeet saivat kannatusta myös opiskelijoiden valmistumisvaiheessa tehdyssä kyselyssä. Suosituimmat liikkeet olivat evankelisuus (11 %), Tuomasyhteisö (11 %) ja yhteiskristillisuus²⁴ (9 %). Kannatusta saivat myös Raamattuopisto (4 %) sekä Kansanlähetyksen (3 %).²⁵ Tulokset ovat yhdensuuntaisia seurakunnan nuoria luottamushenkilöitä koskevien tutkimusten kanssa. He katsoivat evankelisen liikkeen ja Tuomasyhteisön vaikuttaneen eniten näkemyksiinsä.²⁶

Pitkittäistutkimus osoitti, että herätysliikkeisiin kuuluminen vähentyi nuoriso- ja diakoniatyön alan opiskelijoilla opiskelun aikana. Liikkeisiin kuuluvia oli useissa liikkeissä enemmän opiskelijoiden alkuvaiheessa kuin niiden päättyessä. Tuomasyhteisö oli kuitenkin liike, jonka kannatus säilyi vakaana koko opiskelujen ajan.²⁷

Niin opiskelijoilla kuin työntekijöilläkin viidennen herätysliikkeen eri järjestöt olivat yksi yleisimmistä viiteryhmistä. Työntekijöille läheisin herätysliike herännäisyys sen sijaan ei saanut kirkon alalle opiskelevien joukossa erityisemmin kannatusta. He-

Taulukko 3. Kirkon työntekijöiden sitoutuminen herätysliikkeisiin ja kristillisiin järjestöihin. Liikkeisiin kiinteästi tai löyhästi kuuluvien osuus (%).

	Papit	Kanttorit	Diakonia-työntekijät	Nuorisotyön-ohjaajat	Lapsityöntekijät ja lastenohjaajat	Taluspäälliköt, hallinnon ja talouden työntekijät	Hautausmaa-, kiinteistö- ja kirkonpalvelutyöntekijät	Muut	Yht.
Herännäisyys	31	8	8	15	8	3	9	13	14
Evangelisuus	10	6	9	9	22	19	23	14	13
Hiljaisuuden liike	18	4	3	3	2	-	-	2	6
Kansan Raamattuseura	5	6	8	4	4	2	3	4	5
Suomen Raamattuopisto	6	-	5	10	4	2	5	2	5
Kansanlähetyks	4	2	7	3	-	-	3	-	3
Vanhoillislestadiolaisuus	2	17	1	-	-	-	3	-	3
Tuomasysteisö	7	8	6	2	2	-	-	-	3
Karismaattinen liike	3	4	1	2	-	-	1	-	2
Opiskelija- ja koululaislähetys	4	2	1	3	-	-	-	-	2
Esikoislestadiolaisuus	1	-	-	-	-	-	1	-	1
Nokia Missio	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Uusheräys	2	-	3	-	-	-	-	-	-
Länsi-Suomen Rukoilevaisten yhdistys	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Rauhan Sana	2	-	-	-	1	-	-	-	-
Suomen Rukoilevaisen Kansan Yhdistys	1	-	1	-	-	-	-	-	-

22 Salomäki 2008; Launonen 2009.

23 Evankelisen liikkeen kannatus hakuvaiheessa oli huomattavan korkea ja poikkesi muista liikkeistä. Launonen pohtii, onko osa hakijoista sekoittanut evankelisen liikkeen ja evankelis-luterilaisuuden. Launonen 2009.

24 Yhteiskristillisyyttä ei ollut vaihtoehdona hakuvaiheessa tehdyssä kyselyssä.

25 Salomäki 2008; Launonen 2009.

26 Palmu 2006, 7.

27 Launonen 2009.

rännäisyyden kannatus oli valmistuvilla nuoriso- ja diakonian alan opiskelijoilla samaa luokkaa helluntailaisuuden ja vapaakirkon kannatuksen kanssa.²⁸ Tämä kehitys tuli ilmi myös nuorisotyön koulutusta antavassa, herännäistaustaisessa Raudaskylän toimipisteessä, jossa jopa neljännes opiskelijoista ilmoitti joko osallistuneensa tai yhä osallistuvansa jonkin vapaan suunnan toimintaan.²⁹ Tutkimustulos tukee Niemelän teologian opiskelijoita koskevia havaintoja, joiden mukaan herännäisyyden kannatus on vähenemässä ja vapaiden suuntien kannatus kasvamassa. Vaikka herännäisyyden vaikutus teologikunnassa on perinteisesti ollut vahva, sen vaikutukset ovat opiskelijoiden keskuudessa selvästi heikentyneet viime vuosikymmeninä.³⁰ Tämä ennakoii myös pappiskunnan herätysliikeprofiilin muutosta tulevina vuosina.

HERÄTYSLIIKKEIDEN YHTEISVAIKUTUS

Jonkun herätysliikkeen sympatisoiminen tai siihen kuulumisen ei välttämättä sulje pois jonkin toisen liikkeen kannattamista. Liikkeiden yhteisvaikutusta voidaan tutkia niiden keskinäisten korrelaatioiden avulla. Vanhat herätysliikkeet ovat edelleen säilyttäneet itsenäisen luonteensa, eivätkä ne korreloi keskenään tilastollisesti merkitsevästi.

Herännäisyyteen kuulumisen korreloi voimakkaimmin hiljaisuuden liikkeeseen (.29***) ja Tuomasyyhteisöön (.26***) kuulumisen kanssa. Evankelisuuteen kuulumisen korreloi vahvimmin Opiskelija- ja koululaislähetystykseen (.20***), Suomen Raamattuopistoon (.19***) ja Kansanlähetystykseen (.16***) kuulumisen kanssa. Rukoilevaisuuden eri suuntauksiin kuulumisen korreloi keskenään (.35***). Vanhoillislestadiolaisuuteen kuulumisen ei korreloinut tilastollisesti merkitsevästi minkään muun suuntauksen kanssa, mikä kertoo liikkeen itsenäisestä luonteesta. Sen kannattajat eivät tavallisesti kannata mitään muuta herätysliikettä.

Uudemmissa liikkeillä oli sen sijaan vahva korrelaatio keskenään. Suomen Raamattuopistoon kuulumisen korreloi vahvimmin Kansanlähetystykseen (.65***), Kansan Raamattuseuraan (.57***) sekä Opiskelija- ja Koululaislähetystykseen (.56.***)

kuulumisen kanssa. Kansanlähetystyksen kannatus oli puolestaan voimakkaimmin yhteydessä Kansan Raamattuseuran (.49***) sekä Opiskelija- ja Koululaislähetystyksen (.46***) kannatukseen. Karismaattiseen liikkeeseen kuulumisella oli yhteisvaikutusta Kansanlähetystykseen (.23***) ja Kansan Raamattuseuraan (.23***) kuulumisen kanssa.

Herätysliikkeiden keskinäistä sidettä testattiin myös faktorianalyysin kautta. Ominaisarvoltaan yhden faktoriratkaisu antoi kuusi ulottuvuutta:

- 1) Suomen Raamattuopisto, Kansanlähetys, Opiskelija- ja Koululaislähetys, Kansan Raamattuseura sekä evankelinen liike
- 2) Tuomasyyhteisö, hiljaisuuden liike sekä herännäisyys
- 3) Länsi-Suomen rukoilevaisuus, Rauhan Sana -lestadiolaisuus sekä esikoislestadiolaisuus
- 4) Suomen Rukoilevaisen kansan yhdistys
- 5) Karismaattisuus
- 6) Uusheräys sekä vanhoillislestadiolaisuus

Tämä ratkaisu selitti 41 prosenttia kokonaisvaihtelusta. Vanhojen herätysliikkeiden sijoittuminen eri faktoreille kertoo siitä, että niiden kannatus ei ole päällekkäistä. Sen sijaan esimerkiksi Hiljaisuuden ystäviin, Tuomasyyhteisöön ja herännäisyyteen saatetaan kuulua rinnakkain. Vanhoillislestadiolaisuuden saama lataus kuudennelle faktorille oli erittäin alhainen (0.14), mutta muille faktoreille vieläkin alhaisempi. Liikkeellä ei näin ollen ole juurikaan yhteisvaikutusta muiden herätysliikkeiden kanssa.

LAPSUUDENKODIN HERÄTYSLIIKEVAIKUTUKSET

Monet seurakunnan työntekijät tulevat herätysliikkekoodista, joskin tällaisten työntekijöiden osuus on viime vuosikymmeninä vähentynyt. 1960-luvulla kolme viidestä teologianopiskelijasta (58 %) arvioi jonkin herätysliikkeen vaikuttaneen kodissaan.³¹ Vuonna 1997 teologiseen tiedekuntaan pyrkineistä puolestaan vain viidesosa (20 %) ilmoitti lapsuudenkotinsa kuuluvan johonkin liikkeeseen. Opinnotsa aloittaneiden kodit kuuluivat tavallisimmin

vanhoillislestadiolaisuuteen (4 %), herännäisyyteen (3 %), evankelisuuteen (3 %) ja helluntailaisuuteen (3 %). Paitsi että herätysliikkeiden vaikutus kotona oli aiempaa vähäisempi, kodit olivat kaiken kaikkiaan vähemmän uskonnollisia. Uskonnollisina vanhempiaan pitäviä oli 1990-luvun opiskelijoissa vähemmän kuin 1960-luvulla opintonsa aloittaneissa.³²

Nykyisistä kirkon työntekijöistä neljännes (27 %) ilmoitti, että jokin herätysliike on vaikuttanut hänen lapsuudenkodissaan melko paljon tai erittäin paljon. Herätysliikevaikutteet kotona olivat sitä yleisempiä, mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse. Alle 30-vuotiaista viidennes (19 %) ilmoitti jollakin herätysliikkeellä olleen melko paljon tai erittäin paljon vaikutusta lapsuudenkodissa, yli 60-vuotiaissa tällaisia oli kolmannes (33 %). Naisilla oli miehiä harvemmin herätysliikekoti. Miehistä kolmannes (33 %), naisista neljännes (24 %) ilmoitti herätysliikkeen vaikuttaneen lapsuudenkodissaan melko tai erittäin paljon. Sihvon tutkimus 1960-luvun teologianopiskelijoista osoitti, että miehet olivat kotoisin naisia uskonnollisemmista perheistä. Sihvo arvioi, että miehet tarvitsivat uskonnollisesti myönteisemmän kotitaustan kuin naiset, jotta lähtisivät kirkolliselle alalle.³³

Vaikka papit kuuluivat muita työntekijäryhmiä yleisemmin herätysliikkeisiin, kodin herätysliikevaikutteet olivat tavallisimpia kanttoreilla ja diakoniatyöntekijöillä. Kaksi viidestä (43 %) kanttorista ja diakoniatyöntekijästä (38 %) ilmoitti, että jokin herätysliike oli vaikuttanut heidän kodissaan melko tai erittäin paljon. Kolmanneksella lapsityöntekijöistä ja -ohjaajista (32 %) sekä papeista (29 %) oli herätysliikevaikutteita kotonaan. Harvinaisimpia kodin herätysliikevaikutteet olivat nuorisotyönjohtajilla (15 %). Kodin herätysliiketaustoissa oli eroja myös hiippakuntien työntekijöiden välillä. Herätysliikekoti oli tavallisin Kuopion (39 %), Oulun (36 %) sekä Lapuan (32 %) hiippakunnan työntekijöillä. Muita vähemmän herätysliiketaustaisia koteja oli Turun arkkhiippakunnan (19 %) ja Mikkelin (15 %) hiippakuntien työntekijöillä.

Useimmin työntekijöiden lapsuudenkodissa olivat vaikuttaneet evankelisuus ja herännäisyys.

Evankelisuudella oli melko tai erittäin paljon vaikutusta lapsuudenkodissa yhdeksällä prosentilla seurakunnan työntekijöistä, herännäisyydellä kahdeksalla prosentilla. Evankelisuudella oli melko tai erittäin paljon vaikutusta joka kymmenennen kotona yli 40-vuotiailla. Herännäisyyden vaikutus kotona oli yleisempää vasta yli 50-vuotiailla. Alle 30-vuotiaista seurakunnan työntekijöistä 4 % ilmoitti herännäisyyden vaikuttaneen kotonaan, yli 60-vuotiaissa tällaisia oli 16 %. Evankelisuuden ja herännäisyyden jälkeen seuraavaksi vaikuttavimpia herätysliikkeitä kotona olivat Kansan Raamattuseura (4 %) sekä vanhoillislestadiolaisuus (4 %).

TULOSTEN TARKASTELU JA POHDINTA

Kirkon työntekijöiden kuuluminen herätysliikkeisiin on vähentynyt selvästi 2000-luvulla, ja kiinteästi johonkin herätysliikkeeseen kuului vajaa viidennes vuonna 2009. Kirkon työntekijöille oli tyypillistä löyhä sitoutuminen herätysliikkeisiin – yleisin herätysliike olikin ”liepeilijöiden” ryhmä.³⁴ Niitä, jotka ovat saaneet ajatteluunsa vaikutteita jostakin liikkeestä, mutta eivät siihen kuuluneet, oli selkeästi eniten miltei jokaisen liikkeen kannattajista. Tämä ryhmä oli monissa herätysliikkeissä moninkertaisesti suurempi kuin liikkeeseen kiinteästi kuuluvien ryhmä. Liikkeisiin osallistuminen on siis jäänyt osallistumisprosessin ensimmäiseen vaiheeseen: liikettä sympatisoidaan, mutta sitoutuminen ei etene konkreettiseksi toiminnaksi.³⁵

Muutokset herätysliikekannatuksessa herättävät kysymyksen siitä, missä määrin herätysliikkeen kiinteys vaikuttaa sen kykyyn säilyttää jäseniään. Vuosien 1999 ja 2009 välillä olivat eniten muut-

28 Launonen 2009.

29 Salomäki 2008.

30 Niemelä 2000.

31 Sihvo 1972, 441–443.

32 Niemelä 2000, 127–129.

33 Sihvo 1972, 439.

34 Sitoutumisen mekanismeista esim. Olson & Perl 2001.

35 Ks. sitoutumisprosessin vaiheista esim. Oegema & Klansderrmans 1994.

tuneet Tuomasyhteisön ja herännäisyyden kannatusluvut. Näille yhteisöille on tyypillistä se, että kiinteästi sitoutuneita on vähän suhteessa löyhästi sitoutuneisiin ja liikkeestä vaikutteita saaneisiin.³⁶ Voidaankin kysyä, miksi nämä suosittu liikkeet eivät ole onnistuneet aktivoimaan liikkeeseen myönteisesti suhtautuvia ja siihen löyhästi sitoutuneita toimiviksi jäseniksi. Myös Kansan Raamattuseuran kannatus on laskenut selvästi. Löyhästi muodostuneet liikkeet, joissa on paljon liepeilijöitä, mutta vain vähän kiinteästi sitoutuneita, näyttävät olevan alttiita myös menettämään kannattajiaan nopeasti. Herännäisyys oli vielä vuonna 1999 työntekijöille selkeästi läheisin herätysliike, johon kuului viidenes työntekijöistä.³⁷ Vuoteen 2009 mennessä tämä selvä johtoasema on menetetty ja liike oli varsinkin samoissa lukemissa evankelisen liikkeen kanssa.

Herätysliikkeiden roolia kirkon työntekijöiden viiteryhmänä voidaan pohtia myös pidemmällä aikavälillä tarkastelemalla muutoksia kirkon virkaan opiskelevien herätysliikesidoksissa 1960-luvulta lähtien. Yksi havaituista muutoksista on uudempien liikkeiden esiintulo vanhojen herätysliikkeiden rinnalle tai jopa niiden sijalle. Esimerkiksi herännäisyys ei kirkon alan opiskelijoilla näyttäydä samalla tavoin valtalikkeenä kuin takavuosina. Kirkon ulkopuoliset liikkeet, erityisesti helluntailaisuus, sen sijaan ovat 1990-luvulta lähtien olleet merkittäviä vaikuttajia.

Myös kansainvälinen karismaattisen liikkeen leviämisen trendi tulee oletettavasti tulevina vuosina vaikuttamaan kirkon työntekijöihin.³⁸ Diakonia- ja nuorisotyön alalle hakeneilla karismaattinen liike oli viidenneksi suosituin uskonnollinen suuntaus.³⁹ Voidaan olettaa, että vapaiden suuntien, yhteiskristillisyyden ja karismaattisen liikkeen vahvistuva vaikutus tulee nuorten työntekijöiden myötä vaikuttamaan myös seurakuntien toimintatapoihin. Tämä saattaa ilmetä esimerkiksi kokemuksellisuuden ja henkilökohtaisen uskon painottamisena ja dogmaattisten kysymysten näkemisenä vähemmän merkityksellisenä. Toisaalta taas vastakkaisillakin ajattelutavoilla on kannatusta: oppia ja luterilaista tunnustusta painottava evankelinen liike saa myös suhteellisen paljon kannatusta opiskelijoilla.

Uskonnollisen kentän merkitys näyttää kirkon virkaan opiskelijoille olevan kokonaisuudessaan aiempaa vähäisempi. Tämä pitää sisällään niin oman uskonnonharjoituksen kuin uskonnollisiin liikkeisiin kuulumisenkin. Nämä ulottuvuudet linkittyvät yhteen, sillä herätysliikkeet tukevat uskonnollista osallistumista ja toimivat uskoa tukevana yhteisönä myös kirkon työntekijöillä, kuten Niemelä on todennut.⁴⁰ Yhä heterogeenisempi uskonnollinen tausta asettaa haasteita sekä kirkolliseen koulutukseen että kirkon työhön perehdyttämiseen työuran alussa. Erään hiippakunnan edustaja kertoi taannoin seurakuntaan tulleesta teologiharjoittelijasta, joka ei ollut milloinkaan käynyt messussa. Nykyisiä opiskelijoita koskevat tutkimukset ovatkin osoittaneet opiskelijoilla olevan selkeitä haasteita seurakuntatyöhön liittyvässä osaamisessa.⁴¹ Yhä harvempien kuuluminen uskonnollisiin liikkeisiin merkitsee myös aikaisempaa suurempaa haastetta niin ydinosaamiseen sisältyvien tiedollisen osaamisen kuin käytännöllistenkin taitojen haltuunotossa.

Herätysliikekodeilla on ollut oma roolinsa uskonnollisen perinteen siirtämisessä. Yhä useamalta tämä tausta nykyään puuttuu, ja uskonnolliset vaikutteet omaksutaan myöhemmin, jos ollenkaan. Herätysliikkeiden ryhmät täyttävät useilla paikkakunnilla kristillisen opiskelijatoiminnan tyhjiötä: monilla opiskelupaikkakunnilla paikallisseurakunta ei järjestä lainkaan toimintaa opiskelijoille. Kirkon koulutusta käsittelevissä mietinnöissä on toistuvasti korostettu hengellisen identiteetin vahvistamista.⁴² Tämä edellyttää konkreettisia osallistumismahdollisuuksia opiskeluaikana. Niin opiskelijoiden kuin työntekijöidenkin hengellinen elämä tarvitsee myös uskoa tukevia yhteisöjä ympärilleen.

36 Niemelä & Salomäki 2006.

37 Salonen, Kääriäinen & Niemelä 2000, 271.

38 Karismaattisen liikkeen leviämisestä ks. Ketola & Virtanen 2008, 81.

39 Salomäki 2008, 35.

40 Niemelä 2004, 270–272.

41 Esim. Launonen 2005; 2007.

42 Esim. Salo 2006.

KIRJALLISUUS

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN RYHMÄN RAPORTTI 2008

2009 *Ammatillisen koulutuksen ryhmän raportti ammatillisen koulutuksen seurannasta vuodelta 2008 kirkkohallitukselle ja piispainkokoukselle*. [http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/0/869A7D6CFA403F2DC225747B0027FA83/\\$FILE/AKRraportti2008.pdf](http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/0/869A7D6CFA403F2DC225747B0027FA83/$FILE/AKRraportti2008.pdf). Aineisto haettu 9.7.2009.

AROHARJU, ANNIKA

2004 *Seurakunnan luottamushenkilönä*. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 2. [http://www.evl.fi/kkh/ktk/2_aroharju.pdf] Aineisto haettu 10.7.2009. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

COSGEL, METIN M.

2002 "The Commitment Process in a Religious Community: The Shakers". *Journal for the Scientific Study of Religion* 40, 27–38.

DELLA PORTA, DONATELLA & DIANI, MARIO

1999 *Social Movements: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.

KETOLA, KIMMO & VIRTANEN, JOUNI

2008 "Karismaattinen liike". *Uskonnot Suomessa 2008: Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 81–84.

LAUNONEN, PEKKA

2005 *Kirkon työntekijäksi? Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajakoulutukseen hakeneet vuonna 2004*. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke. Diakonia-ammattikorkeakoulu työpapereita D 36. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

2007 *Kirkon työntekijäksi kasvamassa: Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden ammatillinen motivaatio, osaaminen ja identiteetti vuosina 2004–2006*. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke, 2. tutkimusraportti. Diakonia-ammattikorkeakoulun työpapereita D 42. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

2009 *Kasvu kirkon työntekijäksi: Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden*

amatillinen motivaatio, osaaminen ja

identiteetti vuosina 2004–2008. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke, loppuraportti. Diakonia-ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 22. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

MONIKASVOINEN KIRKKO

2008 *Monikasvoinen kirkko: Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2004–2007*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

MÄKELÄ, HILKKA & PEURA, SIMO

2004 Kirkon työntekijän ydinosaaaminen. *Diakonia-lehti* 1:38–40.

NIEMELÄ, KATI

2000 "Teologiseen tiedekuntaan pyrkivien uskonnollinen tausta". *Teologinen Aikakauskirja*, 121–134.

2004 *Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineissa*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 85. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

NIEMELÄ, KATI & SALOMÄKI, HANNA

2006 "Herätysliikkeet 2000-luvun kirkollisessa kentässä". *Teologinen Aikakauskirja* 105, 359–371.

OEGEMA, DIRK & KLANDERMANS, BERT

1994 "Why social movement sympathizers don't participate: Erosion and nonconversion of support". *American Sociological Review* 59, 703–722.

OLSON, DANIEL V. A. & PERL, PAUL

2001 "Variation in Strictness and Religious Commitment Within and Among Five Denominations". *Journal for the Scientific Study of Religion* 40, 757–764.

OPISKELIJAT KIRKON TYÖPAIKOILLA

2006 *Opiskelijat kirkon työpaikoilla: Kirkon työhön kelpoistavien koulutusten seurakunnissa tapahtuvan harjoittelun, työssäoppimisen ja yhteistyön arviointi ja kirkon toimintasuunnitelma niiden kehittämiseksi*. [http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/0/869A7D6CFA403F2DC225747B0027FA83/\\$FILE/Opiskelijatkirkontyopaikoilla2006.pdf](http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/0/869A7D6CFA403F2DC225747B0027FA83/$FILE/Opiskelijatkirkontyopaikoilla2006.pdf). Aineisto haettu 9.7.2009.

PAARMA, JUKKA

2000 *Millaista koulutusta kirkon työntekijät tar-*

vitsevat? Esitelmä kirkon koulutuskeskuksen 30-vuotisjuhlassa Järvenpäässä 18.8.2000.
<http://www.evl.fi/arkkipiispa/kk30v.htm>. Aineisto haettu 17.9.2007.

PALMU, HARRI

2006 *Tahto vaikuttaa: Seurakunnan nuorena luotamushenkilönä.* Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 10. http://www.evl.fi/kkh/ktk/10_palmu.pdf. Aineisto haettu 10.7.2009. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

SALO, EEVA

2006 *Kirkon virkaan opiskelevien hengellinen kasvu ja sitoutuminen kirkkoon: Selvitys kirkolliskouksen yleisvaliokunnan mietinnön 6/2004 pohjalta.* Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto. Sarja C:2006:4. [http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/0/869A7D6CFA403F2DC225747B0027FA83/\\$FILE/kirkonvirkaan.pdf](http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/0/869A7D6CFA403F2DC225747B0027FA83/$FILE/kirkonvirkaan.pdf) Aineisto haettu 9.7.2009.

SALOMÄKI, HANNA

2008 *Kirkolliselle alalle hakeneiden uskonnollinen tausta ja uranvalinta.* Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun julkaisuja, A: tutkimusraportteja. Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

SALONEN, KARI & KÄÄRIÄINEN, KIMMO & NIEMELÄ, KATI

2000 *Kirkko uudelle vuosituhannele: Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1996–1999.* Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

SIHVO, JOUKO

1972 ”Kirkolliselle alalle hakeutuneiden uskonnollinen tausta”. *Teologinen Aikakauskirja* 77, 436–450.

TAMMINEN, KALEVI

1976 *Opiskelijoiden motivaatio, tiedekuntaan valikoituminen ja opintomenestys.* Teologian opiskelijoita koskevan seuranta tutkimuksen tutkimusraportti 2. Uskonnonpedagogiikan julkaisuja A 17. Helsinki: Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos.